

PARTNERYSTĖS SVARBA PSICHINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ GYVENIMO KOKYBEI

Virginija Kolesovienė, Žydra Kuprėnaitė, Lidija Kondrašovienė, Jolita Lubienė

*Utenos kolegija, Medicinos fakultetas
Utenio a. 2, Utena*

Anotacija

Daugumos asmenų, turinčių psichinę negalią, veiksnumas ir galimybės laisvai gyventi, laisva valia priimti sprendimus yra ribotos. Psichikos negalia – tai būseną, kai žmogus susiduria su funkcionavimo sunkumais, atliekant kasdienes darbus, socialinius vaidmenis, užmezgant ir palaikant santykius, mokantis ar palaikant higieną. Pasaulinė sveikatos organizacija gyvenimo kokybę apibrėžia kaip individualų savo paskirties gyvenime vertinimą kultūros ir vertybių sistemos, kurioje asmuo gyvena, požiūriu. Pastebėtina, jog asmenys, turintys psichinę negalią, kokybišką gyvenimą supranta kaip artimojo suradimą, emocinio ryšio išlaikymą ir saugumą, tuo tarpu visuomenės suvokiami gyvenimo kokybės parametrai neretai siejami su savipagalbos grupių parama, integracija, atskirties mažinimu bei socialiniu dalyvavimu. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti partnerystės svarbą psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybei.

Reikšminiai žodžiai: psichikos negalia, partnerystė, gyvenimo kokybė.

Išvadas

Temos aktualumas. Asmenys, turintys psichinę negalią, turi tas pačias teises, kaip ir visi visuomenės nariai, tačiau neretai jie vis dar patiria stigmatizaciją, dažniau patenka į socialinės atskirties ratą, jaučia diskriminaciją. Nors teigiama, kad žmonių su psichikos sutrikimais teisės lygios kaip ir kitų visuomenės narių - dažnai jie susiduria su socialinėmis, teisinėmis ir kitokiomis kliūtimis. Tokią nuomonę išreiškia Patterson ir Pegg (2009), nurodydami, kad visuomenėje plačiai paplitę neigiami stereotipai, jog negalią turintys žmonės yra užuojautos ir gailės objektai.

Gyvenimo kokybė bei laimė yra humanitarinių, socialinių ir biomedicinos mokslų tema. Sociologai ir politikos mokslo srities atstovai domisi gyvenimo kokybe visuomeniniu lygmeniu, tuo tarpu psichologai ir biomedicinos mokslo atstovai - labiau atsižvelgia į patį asmenį ir jo subjektyviai juntamą gyvenimo kokybę ir laimę.

Socialinio darbo su psichikos negalią turinčiais asmenimis tyrimų lauke Brijūnaitė (2007), Petronienė ir Pažerienė (2013), Šinkariova (2014), Gudžinskienė ir Deiskienė (2016a, 2016b) analizavo užimtumo terapijos psichikos sutrikimų turintiems asmenims taikymo ypatumus, Brimblecombe ir kt. (2015) tyrė socialinių paslaugų teikimo įtaką jaunų, psichikos ligomis sergančių asmenų, gydymo procesui. Kreivienė ir Vaičiulienė (2013), Kriščiūnas (2015), Mačiulis, Buginytė ir Mickienė (2015) atliko mokslines studijas psichikos negalios ir gyvenimo kokybės, visuomenės požiūrio srityse. Išsamių mokslinių tyrimų, analizuojančių partnerystės svarbą psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybei, pasigendama.

Asmenų, turinčių psichikos sutrikimų, teises gina tarptautiniai bei nacionaliniai teisės aktai. Jų teises ir saugumą užtikrina Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvusis protokolas, LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 1 straipsnio ir priedo pakeitimo įstatymas (2022 m. kovo 17 d. Nr. XIV-953), Socialinių paslaugų katalogas (2006), LR Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo Nr. I-924 pakeitimo įstatymas (2019 m. sausio 11 d. Nr. XIII-1906) ir kiti teisės aktai. Europos Komisija patvirtino 2021–2030 m. neįgaliųjų teisių strategiją, kurioje teigiama, kad žmonės, turintys negalią, turi teisę gyventi savarankiškai ir būti įtraukti į bendruomenę, pasirinkti gyvenimo vietą, su kuo ir kaip gyventi (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>).

Lietuvoje 2022 m. pabaigoje gyveno apie 223 tūkst. asmenų, turinčių negalią, tai beveik 10 proc. visų šalies gyventojų. Negalią turintiems asmenims reikia įvairios pagalbos ir socialinių paslaugų, kurių organizavimas turėtų būti nuolat tobulinamas bei plečiamas. 2019 m. 1 iš 8 žmonių, arba 970 milijonų žmonių visame pasaulyje, gyveno su psichikos sutrikimu, iš kurių dažniausi buvo nerimo ir depresijos sutrikimai. 2020 m. dėl COVID-19 pandemijos žymiai išaugo žmonių, turinčių nerimo ir depresijos sutrikimų, skaičius. Pirminiais skaičiavimais, tik per vienerius metus nerimo ir depresijos sutrikimų padaugėjo atitinkamai 26 % ir 28 %. Nors egzistuoja veiksmingos prevencijos ir gydymo galimybės, dauguma psichikos sutrikimų turinčių žmonių neturi galimybės sulaukti veiksmingos priežiūros. Daugelis žmonių taip pat patiria stigmą, diskriminaciją ir žmogaus teisių pažeidimus (<https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2>).

Straipsnio tiriamasis objektas: partnerystės svarba psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybei.

Straipsnio tikslas: atskleisti partnerystės svarbą psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybei.

Tyrimo metodai: mokslinės ir dalykinės literatūros analizė atlikta, siekiant apžvelgti partnerystės svarbą gyvenimo kokybei; interviu atliktas, siekiant iširti socialinės globos namų gyventojų, turinčių psichinę negalią, sudariusių partnerystę, patirtis ir socialinių darbuotojų įžvalgas apie partnerystės įtaką neįgalųjų gyvenimo kokybei; Kontent analizė atlikta, apdorojant interviu duomenis, lyginamoji analizė – siekiant įvertinti tiriamųjų nuomonių nagrinėjamu klausimu panašumus ir skirtumus.

Išsami tyrimo charakteristika pateikia antroje straipsnio dalyje.

Partnerystės, kaip vieno iš psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybę lemiančių veiksnių, apžvalga

Gyvenimo kokybės įvertinimas/gerinimas tampa vis svarbesne sveikatos priežiūros dalimi, ypač – psichinės sveikatos srityje. Visuomenėje vykstanti vertybių kaita ir plėtra verčia gilintis į žmogaus psichikos sveikatos ypatumus, kuriuos lemia ekonominiai, socialiniai, kultūriniai ir individualūs veiksniai. Socialinės globos namų gyventojų gyvenimo kokybė priklauso ne tik nuo gyvenimo sąlygų, bet – ir nuo paties žmogaus požiūrio į jas, nuo individo vertybių ir suvokimo, kaip jis turėtų elgtis. Žmogaus gyvenimo pilnatvę lemia daugelis veiksnių. Pagrindiniai – sveikata, materialinė gerovė, santykis su aplinka, nepriklausomumas. Asmenys, turintys psichinę negalią, dažnai susiduria su reikšmingais socialinio dalyvavimo ir aplinkos apribojimais, o tai gali neigiamai atspindėti jų pačių gyvenimo kokybę. Psichinę negalią turintys asmenys ne visada palaikomi, kad galėtų aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime (Staškutė, 2014).

Servetkienė (2013) papildė ir išplėtė gyvenimo kokybės apibrėžimą: „gyvenimo kokybė – tai ekonomikos, sociologijos, psichologijos ir politologijos srityse vartojama sąvoka, apimanti žmogaus dvasinę (emocinę), socialinę ir fizinę gerovę, t. y. – aplinkosaugos, darbo sąlygų, socialinio aprūpinimo, visuomeninio transporto, sveikatos apsaugos, profesinio parengimo ir kitus aspektus.“ Retais atvejais asmenys su psichine negalia mėgaujasi santuokos ar šeimos gyvenimo patirtimi. Dėl stigmos ir diskriminacijos, informacijos ir paslaugų trūkumo, ypač – susijusių su seksualine ir reprodukcinė sveikata, daugelis nesusituokia ir nesusilaukia vaikų.

Goleman (2009) teigia, kad „visuomenės nesugebėjimas bendrauti su negalią turinčiais žmonėmis, nemokėjimas suvokti kito asmens jausmų yra esminis emocinio intelekto trūkumas, humaniško „Achilo kulnas“. Empatijoje emocijos suvokiamos neverbaliniu būdu, todėl didesnę problemą galima išsprendžiant ne tik įsijautime į kito asmens jausmus, bet – nematomume neįgalųjų visuomenėje, jų nepripažinime, išankstinių nuostatų susiformavime.

Anot Aley (2016), visuomenėje nusistovėjęs stereotipas, kad žmonėms, turintiems psichinę negalią, trūksta būtinų savybių, kad taptų sėkmingais santuokos partneriais, o įsitikinimai apie negalią gali sukelti susirūpinimą, kad sukurta šeima nesugebės drauge gyventi. Kaip teigia Haage (2017), žmonių su negalia santuokinės galimybės yra mažesnės, palyginti su kitais, neturinčiais negalios.

Anot Compton ir kt. (2016), psichikos sutrikimą turinčių asmenų bendravimo ypatumus su visuomene dažniausiai paveikia visuomenė. Deja, net ir pastaruoju metu, kai visuomenėje eskaluojama socialinės lygybės tema, psichikos sutrikimų turintys asmenys neretai jaučiasi atstumti, nesuprasti. Jie mano, kad dėl turimų sutrikimų yra prastesni už kitus, dėl to sąmoningai vengia komunikuoti su visuomene ir, kaip jau buvo minėta, tai dar labiau didina jų izoliaciją. Tačiau komunikavimo nebuvimo iš pačios visuomenės nereikėtų suabsoliutinti, kadangi jaunesnio amžiaus ir labiau išsilavinę asmenys dažnai yra pakantesni ir tolerantiškesni asmenims, turintiems psichikos sutrikimų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis patvirtina, kad „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“, o „santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu.“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992) nėra išskiriama, kad santuoką gali sudaryti, tik fiziškai ar psichiškai sveiki vyrai ar moterys, akcentuojama, kad ši sąjunga sudaroma tik laisvu sutarimu. Užtikrinama, kad visi gali tuoktis, nepriklausomai nuo rasės, negalios, tikėjimo ar kitų aspektų ir jų teisės šeimoje lygios.

Analizuojant 23 Neįgaliųjų teisių konvencijos straipsnį, JT komitetas pabrėžia, kad dažniausiai asmenys, kurie neturi asmeninio nepriklausomumo, susiduria su tokiais apribojimais, kaip teisė tuoktis ir turėti vaikų ar juos įsivaikinti. Komitetas siūlo peržiūrėti šiais teisės ir suteikti paramą teikiančias paslaugas, siekiant užtikrinti žmonių su negalia visapusišką teisę kurti šeimas ir auginti vaikus. (Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvusis protokolai. Neįgaliųjų Teisių konvencija 2010)

Galima daryti prielaidą, kad partnerystės sudarymas turi teigiamą poveikį psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybei: partnerystėje galima geresnė jų emocinė savijauta, bendrų interesų atsiradimas, laisvalaikio praleidimas kartu, gali būti kuriama bendra partnerių ateities vizija, statuso, tampant iš vienišo asmens – partneriu, pasikeitimas, galimybė rūpintis vienas kitu. Psichinę negalią turinčių socialinės globos namų gyventojų, sudariusių partnerystę, gyvenimui įtakos turi teikiamų socialinių paslaugų kokybė. Pagrindinė jiems reikalinga socialinė paslauga – socialinių įgūdžių ugdymas, taip pat svarbios paslaugos - konsultavimas, tarpininkavimas, informavimas, atstovavimas, sveikatos priežiūra, lytinis švietimas, individuali konsultacija, pagalba priimančioms sprendimus, palaikymas, bendravimas, buities paslaugos.

Empirinio tyrimo charakteristika

Tyrimas vyko 2023 m. balandžio mėn., interviu metodu apklausiant dvi tiriamųjų grupes: X socialinės globos namų psichinę negalią turinčius gyventojus, sudariusius partnerystę ir X socialinės globos namų socialinius darbuotojus, teikiančius socialines paslaugas socialinės globos namų gyventojams.

Tyrimu siekta įvertinti partnerystės svarbą gyvenimo kokybei socialinės globos namų gyventojų, turinčių psichinę negalią, ir socialinių darbuotojų požiūriu.

Atrenkant pirmosios grupės tyrimo dalyvius, vadovautasi šiais kriterijais: psichinę negalią turintys asmenys, sudarę partnerystę (ne trumpiau, kaip 2 metus). Tyrimo metu apklausiamas vienas asmuo iš partnerių (veiksnius), kuris atstovauja šeimą. Generalinė imtis – 9 psichinę negalią turintys asmenys, sudarę partnerystę, imtie tūris – 9.

Atrenkant antrosios grupės tyrimo dalyvius, svarbiausias atrankos kriterijus – darbo su psichinę negalią turinčiais asmenimis, sudariusiais partnerystę, patirtis. Generalinė imtis – 10 socialinių darbuotojų, imties tūris – 10 (1 - vyriausioji socialinė darbuotoja, 9 - socialinės darbuotojos). Interviu klausimynai parengti, remiantis mokslinės literatūros analize.

Tyrimui atlikti buvo gautas raštiškas tirtų socialinės globos namų direktoriaus leidimas. Tyrimo metu vadovautasi tyrimo etikos principais: tyrimo dalyviai turėjo teisę laisvai apsispręsti dalyvauti tyrime, bet kuriuo metu iš jo pasitraukti. Siekiant išlaikyti tyrimo dalyvių konfidencialumą, visi tyrimo dalyviai koduojami trumpiniais nuo G1 iki G9 ir nuo SD1 iki SD10.

Tyrimo duomenų analizė

Apklausiant Socialinės globos namų gyventojus buvo svarbu atskleisti, **kokią reikšmę jų gyvenimo kokybei turėjo partnerystės sudarymas**. Interviu metu išryškėjo 6 kategorijos ir 9 subkategorijos (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Emocinio palaikymo, tarpusavio santykių, partnerystės sudarymo reikšmės gyvenimo kokybei raiška

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Pozityvių jausmų svarba	Laimė	„... <i>labai aš laiminga.</i> “ (G1)
	Meilė	„... <i>jaustis mylimam ir mylėti - suteikia gyvenimui pagrindą.</i> “ (G3) „... <i>gyventi dėl mylimo žmogaus...</i> “ (G2)
	Pasitenkinimas	„... <i>dabar geriau gyvenu, esu patenkinta.</i> “ (G6)
Teigiama partnerystės įtaka	Teigiamas vertinimas	„ <i>Taip...</i> “ (G2). „ <i>Žinoma turėjo...</i> “ (G3) „ <i>Turėjo...</i> “ (G4). „ <i>Taip, turėjo. Ji pagerėjo.</i> “ (G5) „ <i>Turėjo, nes pasikeitė mano gyvenimas...</i> “ (G6) „ <i>Tikrai taip.</i> “ (G7) „ <i>Turėjo...</i> “ (G8) „ <i>Turėjo...</i> “ (G9)
Šeimyninių santykių svarba	Šeimyniniai santykiai	„... <i>jaučiuosi ne vieniša, jis manim rūpinasi, jei susergu nueina pas seselę, dovanoja man dovanas.</i> “ (G1) „... <i>nes prieš tai buvo mano gyvenimas beprasmiškas, tiesiog egzistavau, sudarius partnerystę atsirado prasmė.... palaikymas vienas kito, gyvenimas įgavo spalvų.</i> “ (G2) „... <i>nesu vienas, rūpinamės vienas kitu, esam šeima.</i> “ (G4) „ <i>Būti ne vienišai yra gerai...</i> “ (G7) „... <i>gyvenu dabar kaip tikras vyras.</i> “ (G8)
Motyvacijos atsiradimas	Papildomas uždarbis	„... <i>atsirado noras dirbti ir papildomai užsidirbti.</i> “ (G2) „... <i>darom viską kartu, ir pinigų daugiau, galima daugiau sau leisti.</i> “ (G7)
Bendro užimtumo svarba	Bendras laisvalaikis	„... <i>abu važinėjam į koncertus...</i> “ (G1)
Žalingų įpročių atsisakymas	Rūkymas	„... <i>mečiau rūkyti, nes draugui nepatiko, jis tai nerūko.</i> “ (G9)

Tyrimo dalyvių nuomonė atskleidė tai, kad partnerystės sudarymas turi reikšmės jų gyvenimo kokybei: psichinę negalią turintys asmenys, gyvenantys socialinės globos namuose, nori **būti reikalingais, išgirstais, jausti artimo žmogaus palaikymą, kurti šeimyninį gyvenimą, planuoti bendrą ateitį**. Informantai teigia, kad, sudarę partnerystę, **gyvena pilnavertį gyvenimą ir kuria šeimyninius santykius, šeimos aplinka visuomet įvardijama pačia pirmąja, svarbiausia ir artimiausia kiekvieno žmogaus aplinka**. Informantai atskleidė, kad, sudarę partnerystę, **jaučiasi laimingi, mylimi, patenkinti savo gyvenimu atsisakė žalingų įpročių**. Socialinės globos namuose gyvenantys asmenys, sudarę partnerystę, **jaučia didesnę motyvaciją papildomai užsidirbti. Taip pat kartu gyvenančius asmenis sieja bendri interesai**.

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, **kas palaikė psichinę negalią turinčių asmenų norą sukurti partnerystę**. Interviu metu išryškėjo 1 kategorija ir 7 subkategorijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Asmenų, palaikiusių partnerystės sudarymą, įvairovė

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Asmenų, palaikiusių partnerystės sudarymą, įvairovė	Socialinis darbuotojas	„ <i>Labiausiai palaikė auklėtoja...</i> “ (G1) „ <i>Socialinės darbuotojos...</i> “ (G2) „ <i>...socialine darbuotoja.</i> “ (G7)
	Visi dirbantys darbuotojai	„ <i>Darbuotojai...</i> “ (G3) „ <i>Darbuotojai...</i> “ (G4) „ <i>...darbuotojai.</i> “ (G6) „ <i>...darbuotojai...</i> “ (G8) „ <i>...globos namų darbuotojai...</i> “ (G9)
	Užimtumo vadovė	„ <i>...užimtumo vadovė...</i> “ (G2)
	Kirpėja	„ <i>...kirpėja.</i> “ (G2)
	Draugai	„ <i>...draugai...</i> “ (G3) „ <i>...draugai.</i> “ (G4) „ <i>Labiausiai palaikė gyventojai...</i> “ (G5) „ <i>...draugai...</i> “ (G6) „ <i>...draugai.</i> “ (G8)
	Artimieji	„ <i>...giminės.</i> “ (G3) „ <i>Mama...</i> “ (G6) „ <i>Artimieji...</i> “ (G8) „ <i>Dėdė...</i> “ (G9)
	Direktorius	„ <i>...direktorius.</i> “ (G9)

Tyrimo metu paaiškėjo, kad psichinę negalią turinčių asmenų norą sudaryti partnerystę labiausiai palaikė **socialinės globos namuose dirbantys darbuotojai**. Atskleista, kad socialinis darbuotojas palaikė išreikštą norą kurti partnerystę, prieš tai įvertino klientų poros bendro gyvenimo galimybes, partnerių sugebėjimą papildyti vienas kitą. Informantai teigė, kad jų norą sudaryti partnerystę palaikė ir **draugai, artimieji bei kiti asmenys**.

Tiriamųjų buvo paklausta, **kaip pasikeitė jų gyvenimas, sudarius partnerystę**. Tyrimo metu išryškėjo 1 kategorija ir 7 subkategorijos (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo pokyčio kaita sudarius partnerystę

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo pokyčio kaita sudarius partnerystę	Pilnavertis gyvenimas	„ <i>Atsirado prasmė iš viso gyventi, aukotis – užmiršti savo egoizmą, gyvenimas pasidarė pilnavertis – atrodo, kad gyvenčiau laisvėje, nes turiu partnerį kaip ir visi.</i> “ (G2) „ <i>...įgavo prasmės bei pilnatvės.</i> “ (G3) „ <i>...įgavo tikro gyvenimo prasmę.</i> “ (G4) „ <i>Tapo visavertis, gyvenam kaip normalūs žmonės.</i> “ (G8) „ <i>Gyvenam kaip šeima...</i> “ (G9)
	Teigiamas pokytis	„ <i>Aš dabar gyvenu kaip visi „laisvėje.</i> “ (G1) „ <i>Gyvenimas pagerėjo...</i> “ (G3) „ <i>Pagerėjo...</i> “ (G4) „ <i>Gyvenimas pasidarė lengvesnis...</i> “ (G5) „ <i>Gyvenimas pagerėjo...</i> “ (G6) „ <i>Tapo smagiau.</i> “ (G7)
	Meilė	„ <i>...turiu mylimą draugą.</i> “ (G6)
	Pagarba	„ <i>...abu draugiškai gyvenam...</i> “ (G1) „ <i>...viską darome kartu.</i> “ (G5) „ <i>vienas kitam skiriam daug dėmesio, rūpinamės vienas kitu.</i> “ (G9) „ <i>Galim visada pasikalbėti, leidžiam daug laiko kartu.</i> “ (G7)
	Pavydas	„ <i>Atsirado pavydas, nes gražus maniškis, teko net susimušti su konkurentėmis.</i> “ (G2)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
	Bendri finansai	„...taupom pinigų.“ (G1)
	Įgūdžiai	„...išmokau valgyti gamint...“ (G6)

Tyrimo metu atskleista, kad psichinę negalią turinčių asmenų partnerystės sudarymas keičia gyvenimą iš esmės. Informantai teigia, kad, sudarius partnerystę, jų gyvenimas **teigiamai pasikeitė**. Psichinę negalią turintys asmenys, sudarę partnerystę, **jaučia teigiamą gyvenimo pokytį - rūpinasi vienas kitu, supranta ir palaiko vienas kitą, patiria daugiau teigiamų emocijų, praleisdami laisvalaikį drauge. Jie jaučiasi lygiaverčiais visuomenės nariais ir teigia, kad, sudarius partnerystę, gyvena pilnavertį gyvenimą**. Tyrimo dalyviai teigė, kad jų sudaryta partnerystė remiasi **pagarba ir meile**. Vienas informantas minėjo, kad, sudarius partnerystę, atsirado ir **pavydas**. Sudaryta partnerystė turi įtakos bendrų **pajamų valdymo įgūdžių** mokymuisi.

Interviu metu buvo siekiama sužinoti, **kokių sunkumų patyrė psichinę negalią turintys asmenys, norėdami sukurti partnerystę**. Tyrimo metu išryškėjo 1 kategorija ir 3 subkategorijos (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Psichinę negalią turinčių asmenų patirtų sunkumų, kuriant partnerystę, įvairiapusiškumas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Psichinę negalią turinčių asmenų patirtų sunkumų kuriant partnerystę, įvairiapusiškumas	Artimųjų prieštaravimas	„ Brolis nenorėjo, kad kartu gyventumėm, nes bijo, kad „durneliai vaikų prisidarys.“ (G1) „ Jo giminės prieštaravo dėl bažnytinės santuokos, todėl ir nesusituokėm. “(G2) „ Žmonos dukra prieštaravo, nes man tai trečia santuoka. “(G4) „ Artimieji buvo prieš mūsų partnerystę. “(G5)
	Laikini sunkumai	„ Sunku buvo persinešti daiktus, įsigyti trūkstančių daiktų. “(G6)
	Sunkumų nekilo	„ Sunkumų nepatyrėm. “(G3) „ Nesusidūrėm su sunkumais, mus visi palaikė ir padėjo. “(G7) „ Sunkumų neiškilo. “(G8) „ Sunkumų nebuvo. “(G9)

Reikšmingas sunkumas, siekiant sukurti partnerystę, – **artimųjų prieštaravimas**. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad psichinę negalią turinčių asmenų partnerystės kūrimui dažniausiai nepitaria artimieji ir, paprastai, jų nuomonė yra lemiamą, sprendžiant šį klausimą. Psichinę negalią turintiems asmenims kasdieniniame gyvenime sunku priimti sprendimus, todėl labai lengva juos paveikti, o tai sumažina jų galimybes būti lygiateisiais piliečiais, todėl dažnu atveju socialinis darbuotojas privalo daug bendrauti su klientų artimaisiais, ginant ir palaikant klientų norą sukurti partnerystę. Taip pat vienas informantas teigė, kad **patyrė laikinų sunkumų**, kurie buvo susiję su buitimi ir persikraustymo eiga, kitiems tyrimo dalyviams – **sunkumų neiškilo**.

Tyrimo metu buvo svarbu sužinoti, **kaip pasikeitė psichinę negalią turinčių asmenų emocinė būklė, sudariusius partnerystę**. Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis, išryškėjo 4 kategorijos ir 9 subkategorijos (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Emocinės būklės pokyčių, sudarius partnerystę, raiška

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Teigiamų jausmų raiška	Džiaugsmas	„Širdis pilna džiaugsmo...“ (G1)
	Meilė	„...jaučiuosi mylima.“ (G1)
	Emocinis stabilumas	„Jaučiuosi emociškai stabilus bei stiprus, turėdamas antrąją pusę.“ (G3) „Jaučiuosi stabili, visada išklausoma, nes turiu draugą.“ (G6) „Emociškai tapau stipresnis, nes visada jaučiu palaikymą.“ (G8)
	Laimė	„...tapau laiminga.“ (G5)
	Pasitikėjimas	„Daugiau pasitikiu savimi, esu rūpestingesnis, atsakingesnis.“ (G4)
	Ramybė	„Tapau ramesnė, nes nesijaučiu vieniša, neužpuola liūdesys.“ (G7)
Išvaizdos pokytis	Pasitempimas	„...įgavau jėgų, noro pasitempti, palaikyti fizinį aktyvumą...“ (G2)
Neigiamų jausmų raiška	Pavydas	„...blogosios pusės - tapau pavydi, egoistė, nes noriu, kad jis priklausytų tik man.“ (G2)
Emocijų pokytis	Emocinis pagerėjimas	„Ji pagerėjo...“ (G5) „Patiriu daugiau teigiamų emocijų.“ (G9)

Interviu metu atskleista, kad psichinę negalią turinčių asmenų emocinė būklė, sudarius partnerystę, **pagerėja**. Psichinę negalią turinčių asmenų partnerystės sudarymą lemia individualios priežastys. Pora kuria šeimą tada, kai santykiai grįsti jausmais ir pagarba, emociniu ryšiu. Tyrimo dalyviai teigia, kad jaučiasi **emociškai stabilesni**. Informantai įvardijo, kad, sudarius partnerystę, patiria daugiau teigiamų emocijų: džiaugsmą, ramybę, meilę, pasitikėjimą, laimę, labiau rūpinasi savo išvaizda. Vienas tyrimo dalyvis akcentavo, kad patyrė **neigiamą pokytį**, kurį apibrėžia kaip **pavydą**.

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, **ką psichinę negalią turintiems asmenims reiškia turėti partnerį**. Interviu metu išryškėjo 2 kategorijos ir 5 subkategorijos (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Partnerio turėjimo reikšmė

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Jausmų svarba	Nesijausti vienišam	„Reiškia nebūti vienai...“ (G1) „Kad esu ne viena.“ (G5) „Nesijausti vienišam...“ (G7)
	Meilė	„Mylėti ir būti mylimai.“ (G2) „Būti mylimai...“ (G5) „...mylėti.“ (G8) „Artimus santykius...“ (G9)
Visaverčio gyvenimo svarba	Šeimyninis gyvenimas	„...dabar mes kartu...“ (G1) „...užtikrintą, pilnavertį gyvenimą.“ (G3) „Tikrą gyvenimą – pilnavertį.“ (G4) „Jaustis normaliai, kaip visi.“ (G6) „...gyventi pilnavertį gyvenimą...“ (G8) „...draugišką gyvenimą kartu.“ (G9)
	Pagalba vienas kitam	„...vienas kitą prižiūrim, padedam.“ (G1) „Turiu su kuo pasidalinti ir vargais, ir džiaugsmais.“ (G7)
	Saugumas	„Saugesni ir ramesni...gyvenimą.“ (G3) „...jaustis saugiai.“ (G5)

Anot tyrimo dalyvių, partnerio turėjimas reiškia **pilnavertį gyvenimą**. Psichinę negalią turintys asmenys, gyvendami kartu, partnerystėje, privalo nuolat ugdyti šiltus bendravimo įgūdžius, gebėjimą išspręsti iššūkius, mokėti išsaugoti prasmingus ir artimus ryšius. Informantai teigia, kad, gyvendami partnerystėje, jaučiasi **saugesni**. Taip pat jie nurodė, kad, gyvenant kartu, svarbi **pagalba vienas**

kitam. Sudaryta partnerystė, informantų nuomone, reiškia **nesijausti vienišam ir artimus santykius** su savo partneriu.

Tyrimo metu taip pat buvo svarbu išsiaiškinti socialinių darbuotojų nuomonę apie tai, **kaip pasikeičia gyvenimo kokybė asmenims, turintiems psichinę negalią, sudarius partnerystę.** Analizuojant duomenis, išryškėjo 1 kategorija ir 9 subkategorijos (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Emocinio, asmeninio, tarpasmeninio gyvenimo kokybės pokyčių įvairiapusiškumas, sudarius partnerystę

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Emocinio, asmeninio, tarpasmeninio gyvenimo kokybės pokyčio įvairiapusiškumas, sudarius partnerystę	Teigiamas pokytis	„... <i>asmenų gyvenimo kokybė pagerėja.</i> “ (SD1) „... <i>Taip.</i> “ (SD2) „ <i>Vienareikšmiškai pasikeičia...</i> “ (SD3) „... <i>tikrai pasikeičia į gerąją pusę.</i> “ (SD4) „... <i>kardinaliai pasikeičia...</i> “ (SD6) „... <i>pasikeičia gyvenimo kokybė...</i> “ (SD7) „ <i>Tikrai pasikeičia...</i> “ (SD8) „ <i>Manau, pasikeičia...</i> “ (SD9) „... <i>pasikeičia į teigiamą pusę.</i> “ (SD10)
	Emocinis pokytis	„ <i>Partnerystė turi teigiamą poveikį asmenų emocinei būsenai.</i> “ (SD1) „ <i>Partnerystė turi teigiamą poveikį asmenų emocinei būsenai.</i> “ (SD3) „... <i>emocinė būseną.</i> “ (SD7)
	Bendri interesai	„... <i>turi bendrų interesų...</i> “ (SD1) „... <i>sieja... bendri tikslai...</i> “ (SD3) „... <i>bendri interesai...</i> “ (SD6) „... <i>siekia bendrų tikslų...</i> “ (SD8)
	Laisvalaikio praleidimo pokytis	„... <i>didėja savirealizacijos ir saviraiškos galimybės.</i> “ (SD1) „... <i>pomėgiai...</i> “ (SD3) „... <i>laisvalaikio praleidimo būdas...</i> “ (SD6) „... <i>domisi bendromis veiklomis.</i> “ (SD9)
	Bendravimo pokyčiai	„... <i>didėja bendravimo ratas, gerėja bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai...</i> “ (SD1) „... <i>svarbu tarpusavio bendravimas, supratimas ir palaikymas.</i> “ (SD7)
	Charakterio pokytis	„... <i>tampa atsakingesni, net, sakyčiau, švelnesni...</i> “ (SD5) „... <i>atsisakė žalingų įpročių – metė rūkyti...</i> “ (SD6)
	Bendra ateities vizija	„... <i>bendri ateities planai.</i> “ (SD6) „... <i>pora gyvena bendrai, kurdama savo ateitį...</i> “ (SD8)
	Statuso pasikeitimas	„ <i>Žmogus jaučiasi laimingas ir patenkintas gyvenimu.</i> “ (SD2) „... <i>jaučiasi sukūrę šeimą...</i> “ (SD7) „... <i>svarbiausia nesijaučia vieniši...</i> “ (SD8) „... <i>turi antrą pusę, jaučiasi pilnavertis visuomenės narys...</i> “ (SD9) „ <i>Visada geriau būti dviese, nei vienam...</i> “ (SD10)
	Rūpesčio vienas kitu pokytis	„... <i>rūpestis vienas kitu...</i> “ (SD3) „... <i>rūpinasi vienas kitu...</i> “ (SD8) „... <i>padeda vienas kitam...</i> “ (SD9)

Tyrimo duomenų rodo, kad partnerystės sudarymas teigiamai veikia psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybę. Dauguma informantų teigia, kad **statuso pokytis** turi įtakos gyvenimo

kokybei. Jie išskiria neįgalųjų **emocijų pokyčius, bendrus interesus, laisvalaikio praleidimo pasikeitimus, charakterio pasikeitimą, bendrą partnerių ateities viziją, rūpestį vienas kitu.**

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti **socialinio darbuotojo nuomonę apie psichinę negalią turinčių asmenų partnerystę ar santuoką.** Gauti duomenys suskirstyti į 2 kategorijas ir 5 subkategorijas (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Skirtingų nuomonių apie psichinę negalią turinčių asmenų partnerystę ar santuoką raiška

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Teigiamos nuomonės apie psichinę negalią turinčių asmenų partnerystę ar santuoką raiška	Teigiama nuomonė	„Mano nuomonė teigiama. “ (SD1) „ Teigiama. “ (SD2). „... teigiamą poveikį... “ (SD3) „Mano nuomonė apie tai yra teigiama. “ (SD4) „Aš pilnai pritariu...“ (SD5) „...pilnai gali kurti santuoką ar partnerystę.“ (SD7) „ Asmeniškai aš pritariu... “ (SD8) „...žvelgiu tolerantiškai...“ (SD9)
	Teisė kurti partnerystę ar santuoką	„ Psichinę negalią turintys asmenys turi lygiai tokias pačias teises, kaip ir kiti mūsų visuomenės nariai. “ (SD1) „ Žmonės, turintys psichinę negalią, taip pat yra žmonės, kurie gali susituokti ir gyventi kartu. “ (SD2) „Psichinę negalią žmonės turi tokias pat teises, kaip ir visi kiti visuomenės nariai...“ (SD7) „...jie turi tokias pačias teises, kaip visi visuomenės nariai.“ (SD8) „... tokie patys visuomenės nariai. “ (SD9) „... turi teisę būti laimingas... “ (SD10)
	Teigiamas poveikis	„... teigiamą poveikį, saugumą, meilę, rūpestį, tuomet yra tikslinga sudaryti partnerystę. “ (SD3) „... jaučiasi ne vieniši ir laimingi, sudarę santuoką ar partnerystę. “ (SD4)
	Gyvenimo kokybė	„ Tai labai teigiamai atsiliepia jų gyvenimo kokybei. “ (SD4), „...tokius pačius poreikius, norus, gyvenimo tikslus.“ (SD5) „... iš tikrųjų verti to...puikiai sutaria, vienas kitam padeda, prižiūri... visur kartu dalyvauja viešoje erdvėje. “ (SD6)
Neigiamos nuomonės apie psichinę negalią turinčių asmenų partnerystę ar santuoką raiška	Išnaudojimas	„... gyvendami, išnaudoja finansiškai vienas kitą, tenkindami vienos pusės poreikius, patiria emocinį išsekimą to neišduodami.... kas išryškėja laikui bėgant. “ (SD6)

Išanalizavus gautus duomenis apie psichinę negalią turinčių asmenų partnerystę ar santuoką, pastebima, kad daugiausia informantų išreiškė **teigiamą nuomonę.** Tyrimo dalyviai akcentavo psichinę negalią turinčių asmenų **teisę partnerystei ar santuokai.** Socialiniai darbuotojai teigė, kad psichinę negalią turinčių asmenų sudaryta partnerystė **teigiamai veikia** jų gyvenimo kokybę. **Neigiamai vertindami** psichinę negalią turinčių asmenų sudarytą partnerystę, socialiniai darbuotojai išskiria galimą išnaudojimą partnerystėje, emocinį išsekimą. Pastebima, kad svarbu kontroliuoti finansų planavimą poroje, kad nekiltų grėsmė vienas kito ekonominiam išnaudojimui, būtina porą stebėti, informuoti, ugdyti pagarbą vienas kito atžvilgiu.

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, **kokios sąlygos sudaromos socialinės globos namų gyventojų partnerystei.** Interviu metu išryškėjo 4 kategorijos ir 8 subkategorijos (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Sąlygų socialinės globos namų gyventojų partnerystei vertinimas

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	EMPIRINIAI ĮRODYMAI
Teigiamas sąlygų vertinimas	Palankios gyvenimo sąlygos	„Sąlygos pakankamai palankios.“ (SD2) „Suteikiamos palankios gyvenimo sąlygos...“ (SD6)
Privatumo užtikrinimas	Asmeninis kambarys	„...suteikiamas atskiras kambarys...“ (SD1) „...skiriamas atskiras gyvenamasis kambarys...“ (SD2) „...gyventi atskirame kambaryje...“ (SD3) „...gali turėti savo atskirą kambarį...“ (SD4) „...privatumas – užtikrinant dviejų žmonių, sudariusių partnerystę, suteikiant jiems kambarį...“ (SD5) „...kambarys... privatumo parteriams užtikrinimas...“ (SD6) „...suteikiamas atskiras kambarys...“ (SD7) „...svarbiausia - užtikrinti poroms privatumą, suteikiamas jiems kambarys...“ (SD8) „...asmeninio kambario suteikimas...“ (SD9) „Atskiras kambarys leidžia porai kurti savo bendrą ateitį ir buitį nuošaliau nuo kitų gyventojų.“ (SD10)
Teisės į partnerystę svarba	Laisvas pasirinkimas	„Gyventojai laisvai gali išreikšti norą gyventi partnerystėje, tai yra jų laisvas apsisprendimas. „...numatyta įstaigos vidaus tvarkos gyventojams taisyklėse.“ (SD1) „Gali gyventi kaip šeima.“ (SD2) „Turi teisę į privatumą.“ (SD4)
Palankių sąlygų įvairovė	Reikalingos pagalbos teikimas	„...teikiama visokeriopa darbuotojų pagalba.“ (SD1), „...komandinio darbo pagalbos prieinamumas...“ (SD3) „Reikalingų socialinių paslaugų teikimas...“ (SD5) „...pagalba butyje, poreikių tenkinimas...“ (SD6), „...teikiama socialinė pagalba...“ (SD7) „...teikiama pagalba butyje, finansų planavime...“ (SD8) „...pagalba butyje...“ (SD9)
	Savarankiškumo ugdymas	„...galimybė savarankiškai gamintis maistą, savarankiškai apsipirkti.“ (SD2)
	Užimtumas	„...partneriai gali kartu vyksti į ekskursijas, išvykas...“ (SD2), „...platus užimtumo pasirinkimas...“ (SD3) „Gali kartu dalyvauti užsiėmimuose, važiuoti į ekskursijas.“ (SD4) „...organizuojamas užimtumas...“ (SD7) „...galimybės rinktis užimtumą, sudaromos sąlygos kartu vyksti į koncertus, renginius, ekskursijas.“ (SD8) „...plataus užimtumo pasirinkimas...“ (SD9)
	Integravimas į visuomenę	„...dalyvauti visuomeniniame gyvenime, integruotis į visuomenę...“ (SD3) „...integruojant į visuomenę, tai būtų laisvas išėjimas už įstaigos ribų...“ (SD5)
	Galimybė papildomai užsidirbti	„...galimybė papildomai užsidirbti, padedant kaimo gyventojams (malkų kabojimas, ravėjimas, aplinkos tvarkymas).“ (SD5), „...ugdomi...darbiniai įgūdžiai...“ (SD7) „...galimybės papildomai užsidirbti, padedant kaimo gyventojams.“ (SD9)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialinės globos namuose sudaromos **palankios sąlygos** psichinę negalią turinčių asmenų partnerystei. Tyrimo dalyviai mano, kad psichinę negalią turintiems asmenims, kurie yra sudarę partnerystę, svarbiausia sąlyga – **privatumo užtikrinimas**. Socialinės globos namuose suteiktas asmeninis kambarys porai užtikrina privatumą, asmenys, turintys psichinę negalią, gali **kurti savo buitį, gyventi pilnavertį gyvenimą, kaip ir visi visuomenės nariai**. Informantai teigia, kad socialinės globos namuose gyvenantys psichinę negalią turintys asmenys turi

teisę laisvai kurti partnerystę, galima teigti, kad palankios sąlygos yra: pagalba, savarankiškumo ugdymas, užimtumas, integravimas į visuomenę, galimybė papildomai užsidirbti.

Palyginus abiejų grupių tyrimo rezultatus, išryškėjo tam tikri tyrimo dalyvių atsakymų sutapimai bei skirtumai:

- psichinę negalią turintys asmenys įvardijo partnerystės sukūrimo įtaką gyvenimo kokybei – jaučiasi laimingi, mylimi, patenkinti savo gyvenimu, motyvuoti papildomai užsidirbti, domisi bendru laisvalaikiu, atsisakė žalingų įpročių – metė rūkyti;
- socialiniai darbuotojai pastebėjo, kad, sudarę partnerystę ir kartu gyvendami, asmenys jaučiasi saugesni, nesijaučia vieniši, padeda vieni kitiems;
- abiejų tiriamųjų grupių teigimu, socialinės globos namuose sudaromos palankios sąlygos psichinę negalią turinčių asmenų partnerystei: akcentuojamas užtikrinamas privatumas, socialinė pagalba;
- socialiniai darbuotojai akcentavo savarankiškumo ugdymo, užimtumo, integravimo į visuomenę, galimybės papildomai užsidirbti svarbą, tuo tarpu socialinės globos namų gyventojai - aprūpinimo buitimi, saugumo.

Išvada

Tyrimo duomenys atskleidė, kad:

- partnerystės sudarymas teigiamai veikia psichinę negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybę: keičiasi jų emocijos, atsiranda bendrų interesų, kartu leidžiamas laisvalaikis, keičiasi charakteriai, atsiranda bendra ateities vizija, pasikeičia statusas, rūpinamasi vienas kitu;
- socialinės globos namuose sudaromos palankios sąlygos psichinę negalią turinčių asmenų partnerystei, užtikrinamas privatumas ir teisė laisvai kurti partnerystę, teikiama socialinė pagalba, savarankiškumo ugdymas, organizuojamas užimtumas, integravimas į visuomenę, suteikiama galimybė papildomai užsidirbti;
- partnerystės sudarymas turi reikšmės pilnaverčiam gyvenimui, kartu gyvendami, jie jaučiasi saugesni, nesijaučia vieniši, padeda vieni kitiems, kuria artimus tarpusavio, šeimyninius santykius;
- psichinę negalią turinčių asmenų partnerystės sudarymas keičia jų gyvenimą iš esmės, socialinės globos namų gyventojai išskiria teigiamą ir visavertį pokytį jų gyvenime, patiria daugiau teigiamų emocijų, planuoja bendrus finansus, ugdo socialinius įgūdžius; neigiamai vertindami psichinę negalią turinčių asmenų sudarytą partnerystę, socialiniai darbuotojai akcentuoja ir galimą išnaudojimą partnerystėje, emocinį išsekimą, svarbu kontroliuoti finansinį planavimą poroje, kad nekiltų grėsmė vienas kito ekonominiam išnaudojimui.

Literatūros sąrašas

1. Aley, R. (2016). Socialinių, kultūrinių ir institucinių veiksnių, prisidedančių prie neįgaliųjų seksualinės prievartos Rytų Afrikoje, įvertinimas. Privalumas Afrika. Prieiga per internetą: <<https://www.svri.org/forums/forum2017/Presentations/21%20September/18.%20Panel%20GBV%20Disabilities%20%20Urca/1.%20Rob%20Aley%20GBV%20and%20Disabilities.pdf>> .
2. Brijūnaitė, R. (2007). Užimtumo terapija psichikos sutrikimų turintiems asmenims: Metodinė rekomendacija. Vilnius.
3. Compton, J., Jackson, B., Dimmock, J. (2016). Persuading others to avoid persuasion: inoculation theory and resistant health attitudes. *Frontiers in Psychology*, 7(122): 1 – 8.
4. European Commission document, COM. (2021). 101 final. Briuselis, 2021 03 03. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Equality Union. 2021–2030 m. Disability Rights Strategy. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>>.
5. Goleman D., (2009). Emocinis intelektas Vilnius: Presvika.
6. Haage, H. (2017). Neįgalumas individualiame gyvenime ir praeities visuomenėje: žmonių su negalia gyvenimo eigos perspektyvos Švedijos Sundsvallio regione XIX a. Istorijos, filosofijos ir religijos studijų katedra bei demografinių ir senėjimo tyrimų centras.

7. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvusis protokolai. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.335882>>.
8. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Lygybės Sąjunga. 2021-2030 m. Neįgaliųjų teisių strategija. Briuselis, 2021 03 03 COM(2021) 101 final Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0101&from=en>>.
9. Kreivienė, B. ir Vaičiulienė, J. (2013). Žmonių su psichine negalia gyvenimo kokybė. Sveikatos mokslai, 23 (1), 47-52.
10. Kriščiūnas, A. (2015). Negalia ir požiūris į ją šiuolaikinėje visuomenėje. Visuomenės sveikata, 25(1), 5-14.
11. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). Neįgalumo statistika ir dinamika. Prieiga per internetą: <<https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2>>.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (1992). Vilnius> Prieiga per internetą: <<https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.
13. Lietuvos Respublikos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo Nr. I-924 pakeitimo įstatymas, 2019 m. sausio 11 d. Nr. XIII-1906, Vilnius. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/47c6e7321a3411e9bd28d9a28a9e9ad9>>.
14. LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 1 straipsnio ir priedo pakeitimo įstatymas, 2022 m. kovo 17 d. Nr. XIV-953, Vilnius. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/de440a40a5fe11ecaf79c2120caf5094>>.
15. Patterson I., Pegg S. (2009). Serious leisure and people with intellectual disabilities: benefits and opportunities. Leisure Studies, vol. 28, No 4, October 2009, p. 387 – 402.
16. Petronienė, O. ir Pažerienė, J. (2013). Sutrikusio intelekto ir psichinės negalios globotinių užimtumas: Jasiuliškių socialinės globos namų atvejo analizė. Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos, 2(13), 128-151.
17. Servetkienė, V. (2013). Gyvenimo kokybės daugiadimensinis vertinimas, identifikuojant kritines sritis. Daktaro disertacija. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/15972>>.
18. Staškutė, I. (2014). Su sveikata susijusios gyvenimo kokybės samprata, stebėsenos ir vertinimo metodai bei reikšmė sveikatos politikoje, Sveikatos politika ir valdymas, 1(6). ISSN 2029-3569 PRINT ISSN 2029-9001 ONLINE. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12546/1632-4787-1_PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
19. Socialinių paslaugų katalogas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93, Vilnius. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453>>.

THE IMPORTANCE OF PARTNERSHIPS FOR THE QUALITY OF LIFE OF PERSONS WITH MENTAL DISABILITIES

Virginija Kolesovienė, Žydra Kuprėnaitė, Lidija Kondrašovienė, Jolita Lubienė

Utena University of Applied Sciences, Faculty of Medicine

Utenio sq. 2 a, Utena

Summary

It is estimated that approximately 80 million people with disabilities live in the European Union. Most of them have limited or completely abolished capacity, so the opportunities to live freely and to make decisions of their own free will are limited. A mental disability is a condition in which a person faces difficulties in functioning, performing daily tasks, social roles, forming and maintaining relationships, learning or maintaining hygiene. The World Health Organization defines quality of life as an individual assessment of one's purpose in life from the point of view of the culture and value system in which a person lives, related to his goals, hopes and interests. It should be noted that persons with mental disabilities understand a quality life as finding a loved one, maintaining an emotional connection and security, while the parameters of the quality of life perceived by society are often associated with the support of self-help groups, integration, reduction of isolation and social participation. This article aim is to reveal the importance of partnership for the quality of life of people with mental disabilities.

The object of the article: the importance of partnership for the quality of life of persons with mental disabilities.

The aim of the article is to reveal the importance of partnership for the quality of life of persons with mental disabilities.

Characteristics of the research: the analysis of scientific and subject literature was carried out in order to review the importance of partnership for the quality of life; an interview was conducted in order to investigate the experiences of mentally disabled residents of the social care home X who formed a partnership and the insights of social workers about the impact of the partnership on the quality of life of the disabled; Content analysis was carried out by processing the data obtained during the interview, comparative analysis - in order to assess the similarities and differences of the researched opinions on the issue under consideration.

Conclusions: Research data revealed that: forming a partnership is said to affect the quality of life of persons with mental disabilities: their emotions change, common interests appear, free time is allowed together, characters change, a common vision of the future appears, status changes, and care for each other; in social care homes, favorable conditions are created for the partnership of persons with mental disabilities, privacy and the right to freely create partnerships are ensured, social assistance is provided, independence development is provided, employment is organized, integration into society is provided, and the opportunity to earn additional income is provided; forming a partnership is important for a fulfilling life, living together, they feel safer, they don't feel alone, they help each other, they create close family relationships; forming a partnership of persons with mental disabilities fundamentally changes their lives, as residents of social care homes experience a positive and meaningful change in their lives, experience more positive emotions, plan joint finances, and develop social skills; negatively assessing the partnership formed by persons with mental disabilities, social workers emphasize possible exploitation in the partnership, emotional exhaustion, it is important to control financial planning in the couple so that there is no threat of economic exploitation of each other.

Keywords: mental disability, partnership, quality of life.